

**PREDMETNO OZNAČIVANJE GRAĐE PODRUČJA FILMSKE
UMJETNOSTI I KINEMATOGRAFIJE U
NACIONALNOJ I SVEUČILIŠNOJ KNJIŽNICI U ZAGREBU**

SUBJECT INDEXING OF FILMS AND CINEMATOGRAPHY IN THE
NATIONAL AND UNIVERSITY LIBRARY IN ZAGREB

Andrea Gornik

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu
agornik@nsk.hr

UDK / UDC 025.4:791.43
Stručni rad / Professional paper
Primljeno / Received: 10. 1. 2014.

Sažetak

U članku se nastoji predstaviti predmetna obrada djela područja filmske umjetnosti i kinematografije u praksi Nacionalne i sveučilišne knjižnice (NSK), te različiti problemi i nedoumice u obradi ove građe. Navode se opće značajke i struktura sustava predmetnog označivanja, razlozi i argumentacija za pojedina izabrana rješenja, usklađivanje s općim usvojenim načelima sadržajne obrade u sadašnjoj praksi knjižnice.

Premda svaki knjižnični predmetni sustav mora imati pravila koja vrijede za sva područja, discipline i struke, pokazuju se nastojanja da se ne zanemare i određene specifične značajke sadržaja ovoga područja. Osobit naglasak stavljen je na problematiku filmološkoga nazivlja i odabir nazivlja u strukturiranju predmetnih odrednica.

Komparativno se prikazuju neka od rješenja NSK predmetnog sustava (NSKPS) i Predmetnog sustava Kongresne knjižnice *Library of Congress Subject Headings* (LCSH).

Ključne riječi: filmska umjetnost, kinematografija, predmetno označivanje, NSKPS, LCSH

Summary

This article researches the practice of classification and assigning subject headings of films (motion pictures) and cinematography material in the National and University Library in Zagreb (NSK), and also some common problems that occur in cataloguing of these materials. The article presents general features of assigning subject headings, system structure and selection, the reasons and rationale of specific solutions and choices, and compliance with general principles of subject headings in current library practice. Although every library subject headings system should contain rules that could be applied to all fields, disciplines and professions, some efforts have been made to respect specific characteristics of certain fields. Special emphasis is placed on the film and cinematography terminology and problems in selecting terms in assigning subject headings.

Furthermore, the paper presents a comparative analysis of some solutions adopted by the NSK Subject Headings system (NSKPS) and Library of Congress Subject Headings (LCSH).

Keywords: films, motion pictures, cinematography, subject indexing, National and University Library Subject Headings system (NSKPS), Library of Congress Subject Headings (LCSH)

Uvod

Predmetno označivanje građe u *Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici (NSK)* datira od 1997. godine, kada se sa slobodno oblikovanih predmetnih oznaka prešlo na izradu normiranih oznaka i izgradnju nadziranoga predmetnog sustava. Uočilo se da će se uvelike povećati uspješnost pretraživanja knjižnične građe izradom nadziranih predmetnih pristupnica. Treba napomenuti i njihovo značenje u mrežnom okruženju, jer je takav nadzirani sustav moguća osnova i za predmetne portale, tematske mape, ontologije i organizaciju različitih mrežnih usluga.

Od kada postoji sadržajna obrada građe u *NSK*, sustav sadržajne obrade se razvija, nadograđuje i mijenja. Za razvoj sustava važno je spomenuti usvajanje *Pravilnika za izradu predmetnih kataloga*,¹ 2004. godine, koji je izmijenjen i dopunjen za potrebe *NSK*. Od 2010. godine, kao osnovni orijentacijski model za oblikovanje odrednica koristi se *Library of Congress Subject*

¹ Štrbac, Dušanka; Vujić, Mirjana. *Pravilnik za predmetni katalog*. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2004.

Headings (LCSH), te od 2011. godine dostupan *Subject Headings manual*.² Kompatibilnosti na međunarodnoj razini doprinosi i od 2013. godine uvedena praksa mogućnosti pretraživanja na hrvatskom i engleskom jeziku.³

Filmska baština, zbirka domaćeg i stranog filma, te popratno filmsko gradivo čuva se i koristi u *Odjelu Hrvatskoga filmskog arhiva HDA (Hrvatska kinoteka)*.⁴ *Hrvatska kinoteka*, osim što čuva nacionalnu filmsku baštinu, jedan je od rijetkih europskih filmskih arhiva koji je uspio unijeti u zakonodavstvo obvezu predaje jedne kopije svakoga uvezenog filma nakon isteka prava prikazivanja. No, danas u svijetu i mnoge nacionalne knjižnice u fondu imaju filmsku baštinu, zbirke domaćeg i stranog filma, kao i drugo filmsko gradivo, te takvu građu kao i ostalu knjižničnu građu na primjeren način obrađuju, uključujući i sadržajnu obradu. U *NSK* se ne prikupljaju, niti sadržajno obrađuju filmovi, ali se prikuplja, čuva i sadržajno obrađuje literatura s područja filmske umjetnosti i kinematografije. U slučaju promjene knjižnične politike i uvrštavanja filma u knjižnični fond, u sadržajnoj obradi samih filmova mogla bi se koristiti već postojeća klasifikacijska shema razdiobe filmskih vrsta i rodova predmetnog sustava *NSK*. Uključivanje filmske baštine u fond knjižnice bilo bi poželjno i s obzirom na utjecaj i bogat razvoj filmske umjetnosti i kinematografije u društvu.

U sadržajnoj obradi građe s područja filmske umjetnosti i kinematografije, knjižničari klasifikatori kao referentnu literaturu koriste djela iz filmske teorije, a najčešće autoriteti kod izbora i strukturiranja odrednica su *Filmska enciklopedija*⁵ i *Filmski leksikon* dostupan i u online inačici.⁶ Dakako, za pronalaženje informacija i oblikovanje odrednica katalogizatori se koriste i stranicama na Internetu posvećenim filmu, kao što je *IMDb-Movies, TV and Celebrities*,⁷ te *Wikipedijom*.

² *Subject Headings manual* [citirano: 2014-01-25]. Dostupno na: <http://desktop.loc.gov/template.htm?view=main#>

³ Kompatibilnosti s *LCSH* doprinijela je i zamjena *UNIMARC* formata formatom *MARC21*, što datira u *NSK* od 2007. godine.

⁴ Filmsko gradivo HD [citirano 2014-01-28]. Dostupno na: <http://www.arhiv.hr/arhiv2/Arhivski-izvori/GradivoHDA/Filmskogradivo/index.htm>

⁵ *Filmska enciklopedija* / [glavni urednik Ante Peterlić]. Zagreb : Jugoslavenski leksikografski zavod "Miroslav Krleža", 1986-1990.

⁶ *Filmski leksikon* / [urednici Bruno Kragić, Nikica Gilić]. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2003. Dostupno i na: <http://film.lzmk.hr/> [citirano: 2014-01-31].

⁷ *IMDb-Movies, TV and Celebrities* [citirano: 2014-01-31]. Dostupno na: http://www.imdb.com/?ref_=nv_home

Knjižničnu građu s područja filmske umjetnosti i kinematografije, vezano uz teme koji se u njoj pojavljuju, možemo podijeliti u nekoliko osnovnih vrsta : referentna djela o filmu (filmski rječnici, leksikoni, enciklopedije, filmografije, katalogi filmova za pojedina godišta); djela iz teorije filma; djela povijesne prirode u širem smislu, što uključuje djela o nacionalnim kinematografijama, filmskim umjetnicima i djelatnicima, pojedinim filmskim ostvarenjima, stilskim pravcima i razdobljima; djela o pojedinim filmskim temama i motivima; djela posvećena filmskim festivalima, revijama i nagradama; te djela o filmskoj industriji i filmskoj tehnici. Kao i u mnogim drugim područjima, prisutni su i radovi o različitim društvenim i kulturološkim aspektima filma i njegovoj ulozi u društvu i kulturi.

1. Kinematografija, filmska umjetnost, filmska tehnika, filmska industrija. Zašto nema odrednice film? – Problemi nazivlja

Klasifikacija je uvijek svojevrsno nasilje nad onim što se klasificira, pa to vrijedi i za knjižničnu klasifikaciju, ali je ona neophodan instrumentarij kod pronalaženja i pristupanja nekom djelu. To je osobito prisutno kod pokušaja klasifikacije filmske umjetnosti koja je po svojoj prirodi vrlo kompleksna umjetnost, koja na neki način objedinjuje različite druge umjetnosti, književnost, likovnost, fotografiju, ples, glumu, premda u tom objedinjavanju u razvoju umjetničkih vrsta ona ostvaruje osebujnu umjetničku vrijednost koja se ne može svesti na prosti zbroj svojih umjetničkih preteča.

Osnovna načela oblikovanja odrednica, njihov izbor i struktura u sadržajnoj obradi građe s područja filma i kinematografije uglavnom slijede opće prihvaćena pravila u *NSK* i sustav predmetne obrade *Library of Congress (LC)*. No postoje i ponešto različita rješenja u sadržajnoj obradi ovih dvaju sustava. Ta različita rješenja proizlaze iz dva osnovna razloga, koja ću nastojati pokazati i obrazložiti dalje u tekstu. Jedan je od razloga što bi u nekim slučajevima promjena zahtijevala odveć velike zahvate i ispravljanja u knjižničnom katalogu, a ne bi bitno unaprijedila pronalaženje onih sadržaja i publikacija koje zanimaju korisnika.⁸ Drugi je zamjetan upravo u području filma i kinematografije, problem nazivlja koji proizlazi iz filmologije, ali i same jezične i pojmovne problematike filmskoga nazivlja.

⁸ U bibliografskoj bazi *NSK* postoje i odrednice strukturirane po starim napuštenim načelima koje su u fazi ispravljanja. Stalno ispravljanje i dorada, stalni su i neizbježan suputnik rada u sadržajnoj obradi građe.

U *NSK* normativnoj datoteci, u kojoj se oblikuju i strukturiraju predmetne oznake, krovni je pojam u sadržajnoj obradi građe s područja filmske umjetnosti i kinematografije sam pojam *kinematografija*. Odrednica *kinematografija* se koristi u smislu definicije toga pojma u *Filmskom leksikonu*.⁹ Označava sadržaje o proizvodnji filmova općenito, dakle u vrlo širokom opsegu tumačenja proizvodnje filma, njihova raspacavanja ili prometa, te prikazivačke djelatnosti, kao i niza pratećih aktivnosti uza svaku od ovih osnovnih djelatnosti. Pojam obuhvaća sve procese, od umjetničkog rada na filmu do filmske tehnologije i prateće industrije. S odrednice *kinematografija* u logičko-semantičkoj razradi odrednica upućuje se na niže pojmove: *filmska umjetnost*, *filmska industrija* i *filmska tehnika*. Ova tri pojma upućuju dalje na niže pojmove tj. odrednice koje se koriste za različite aspekte ukupnoga društvenog sustava proizvodnje, raspacavanja i prikazivanja filmova. Tako odrednica *filmska industrija* koja se koristi za djela o proizvodnim i financijskim aspektima filma upućuje na niže pojmove – odrednice: *filmska produkcija*, *filmska distribucija*, *filmsko prikazivalaštvo*, *filmski marketing* i *filmske agencije*. Odrednica *filmska tehnika* u svoj opseg za sada uključuje: *filmsko snimanje*, *specijalne efekte*.

Treba napomenuti da se odrednice i sam tezaurus pojedinog područja u *NSK* predmetnoj normativnoj datoteci ne oblikuju “unaprijed”, nego se izrađuju s pojavom publikacije kojoj se u sadržajnoj obradi dodjeljuje nova odrednica. Tek kada se u praksi sadržajne obrade građe pojavi potreba izrade određene odrednice, ona se oblikuje, normira i povezuje pojmovno s drugim postojećim odrednicama u predmetnoj normativnoj datoteci.

U strukturi odrednica nema samog pojma *film*, nego se koriste pojmovi *kinematografija* i *filmska umjetnost*. Razlozi za to su teorijske, ali i praktične naravi, s obzirom da se svojevrsni knjižnični metajezik i logičko-sinktatičke veze koje se u predmetnom sustavu strukturiraju, prvotno vode svojim glavnim ciljem na koji treba uvijek iznova misliti, a to je pronaći korisniku željenu literaturu. Tumačenje pojma *film* u samoj teoriji izrazito je višeznačno, pa se tako u *Filmskom leksikonu* navodi čak devet mogućih značenja toga pojma.¹⁰ Film je isto što i filmska vrpca, isto što i filmska snimka, isto što i filmska slika, pa samo filmsko djelo, isto što i svijet filma (film uopće), isto što i filmski svijet (ukupan filmski imaginarij), isto što i filmski medij (što obuhvaća sva prethodna značenja s naglaskom uz stvarnog nositelja, filmsku vrpcu i njezinu

⁹ Filmski leksikon. Str. 297.

¹⁰ Filmski leksikon. Str. 177.

projekciju), te konačno, film je isto što i filmska umjetnost i isto što i kinematografija. U samoj pak definiciji pojmova *kinematografija* i *film*, ova dva pojma upućuju jedan na drugoga. Da bi se izbjegli nesporazumi s obzirom na različita značenja riječi *film*, u *NSK* predmetnom sustavu za sadržaje o stvaralačkim vidovima filma odabran je pajam *filmska umjetnost*. Pojam se koristi u smislu naziva za dovršeno filmsko djelo, čak i kad se ne misli umjetničko dostignuće ili doživljaj umjetničkoga na filmu, kako to u svojoj knjizi napominje filmolog Ante Peterlić.¹¹ Odrednica *filmska umjetnost* koristi se za radove o fenomenu filma općenito i filmskom svijetu kao ukupnom repertoaru predodžbi koje pružaju svi filmovi ukupno, odnosno sve njegove posebne vrste. Kao neusvojeni, sinonimni pojam za *filmsku umjetnost* navodi se pojam *film*, što u pretraživanju knjižničkog kataloga omogućuje korisniku da ukoliko u tražilici upiše pojam *film* dođe do usvojenog pojma *filmska umjetnost*, te pronade sve sadržaje o stvaralačkim vidovima filma općenito, a ukoliko ga zanimaju djela o pojedinim dijelovima filmskog stvaralaštva, dalje ga se upućuje na pojmove raznih umjetničkih disciplina: *filmska montaža*, *filmska režija*, *filmska gluma*, *filmski scenarij*, *filmski zvuk*, *filmska scenografija*, *filmska dramaturgija*, *filmska produkcija*.¹²

U *LCSH* u području filma i kinematografije, temeljni je pojam-odrednica *motion pictures* (kao sinonimi se navode: *cinema*, *films*, *movies*), koji se koristi kao tematska odrednica za radove o filmovima općenito, uključujući filmove kao umjetnička djela, *copyrighting*, *raspačavanje*, *proizvodnju*, *produkciju* itd. Za radove o tehničkim vidovima proizvodnje, produkcije i prikazivanja filmova koristi se odrednica *cinematography*.

Odrednica *cinematography* koristi se dakle samo u smislu tehničkih vidova izrade filmova i njihove projekcije na zaslону. Kao sinonim *cinematography* je naveden pojam *photography – motion pictures*.

Primjer:

Autor	Brown, Blain
Naslov	Cinematography : theory and practice : imagemaking for cinematographers, directors & videographer
Predmet - NSK	Filmska tehnika - Priručnik
Predmet - LC	Cinematography

¹¹ Peterlić, Ante. *Osnove teorije filma*. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2001. Str. 35.

¹² Na kraju članka može se pogledati vizualizacija logičko-semantičke razrade pojmova iz područja filma i kinematografije predmetnog sustava u normativnoj bazi NSK.

Između *NSK* predmetnog sustava (*NSKPS*) i *LCSH*, razlika postoji i u oblikovanju odrednica kojima se izražavaju sadržaji o nacionalnim kinematografijama. U normativnom zapisu odrednice *kinematografija* u *NSKPS* nije dopuštena geografska podjela, to jest ne dopušta se izrada složene predmetne odrednice s dodatnom geografskom oznakom, pa se za pojedine kinematografije određene nacionalnom atribucijom koriste odrednice oblikovane u pridjevskom obliku. Kao primjer navest ću jednu takvu odrednicu iz *NSK* normativne datoteke – *talijanska kinematografija* – odrednica se koristi za radove o kinematografskim ostvarenjima jedne nacionalne kinematografije, u ovom primjeru, dakle, o filmovima stvaranim u Italiji ili u produkciji talijanskih filmskih kompanija. Ovdje treba napomenuti da se u *NSKPS* ista odrednica koristi za radove o igranom filmu pojedinih kinematografija, budući je igrani film najreprezentativniji fenomen u povijesti kinematografije i filmske umjetnosti. Za sadržaje o igranom filmu kao filmskom rodu općenito koristi se odrednica *igrani film*.

U *LCSH* odrednice se oblikuju pomoću inverzije pridjeva: *motion pictures, italian* – odrednica se koristi za radove o filmu u produkciji talijanskih filmskih kompanija, prikazanih izvan Italije. Koristi se i složena odrednica s dodatnom geografskom oznakom: *motion pictures – Italy*, ali za radove o filmu koji se prikazuje u Italiji ili ga produciraju talijanske filmske kompanije. Ovo je jedna od temeljnih razlika koja je prisutna u predmetnom označivanju građe s područja umjetnosti i strukturiranju predmetnih odrednica između predmetnih sustava *NSK* i *LC*, pa tako i u području filma i kinematografije.

Kod predmetnog označivanja djela o kinematografskim ostvarenjima vezanim uz neki užu geografski pojam, odrednice se oblikuju također pomoću dodatne geografske oznake koja se vezuje uz pojam za nacionalnu kinematografiju.

NSKPS

Hrvatska kinematografija – Zadar

LCSH

Motion pictures – Croatia – Rijeka

2. Filmska genologija. Filmske vrste i rodovi

U *NSK*, mjerila odabira nazivlja jedinstvenih odrednica su opća uporaba i hrvatski književni standard. Prvi izbor je prirodni redoslijed riječi. No kod daljnjih dubljih podjela u filmskoj umjetnosti, kod filmskih rodova, vrsta, stilova i žanrova ne koristi se nacionalna atribucija i prirodni redoslijed riječi, nego se kao i u *LC* strukturiraju složene odrednice pomoću dodatne geografske oznake.

Animirani film – Hrvatska

Nijemi film – Italija

Avangarda – film – Austrija

Filmska komedija – Japan

Posebno je poglavlje u klasifikaciji područja filma i kinematografije problematika vezana uz filmsku genologiju, uz filmske rodove, vrste, kategorije, stilove i žanrove. Filmska genologija je teorija filmske klasifikacije, teorija razvrstavanja filmskih vrsta u najširem smislu riječi, gdje se filmskom vrstom naziva stanovit broj pojedinačnih filmova za koje se drži da po nekim značajkama ili po nekom njihovom spletu pripadaju zajedno i koji se po tome razlikuju od svih drugih filmova, “odnosno od drugačijih zajedništava pojedinačnih filmova”.¹³ Filmski rod je najobuhvatnija filmska vrsta, nadređena drugim filmskim vrstama (npr., igrani, dokumentarni, animirani film).¹⁴ Filmske kategorije označavaju razvrstavanje filmova po nekoj jednostavnoj i lako opažljivoj, pretežito opozicijski određenoj značajki (npr., nijemi i zvučni film).¹⁵

Mjerila za klasifikaciju filmskih rodova i vrsta već u samoj teoriji filmske umjetnosti nisu jedinstvena. Kod većine klasifikacija i terminoloških određenja postoje razilaženja i neslaganja teoretičara oko usustavljanja takvih jedinstvenih mjerila. Filmolog Nikica Gilić u svojoj doktorskoj disertaciji *Filmska genologija i tipologija filmskog izlaganja*, upozorava na činjenicu današnjeg presizanja utjecaja iz engleskoga govornog područja u međunarodnoj teoriji filma, gdje “teorijska refleksija o razvrstavanju nije na previsokoj cijeni ... bez posebnih razmatranja o prirodi klasificiranja, ili o različitim razinama općenitosti klasifikacijskih kategorija”,¹⁶ te ističe važnost klasifikacija i tipologija za tradiciju proučavanja umjetnosti i za filmsku teoriju. U hrvatskoj filmologiji, također postoje prilično raznorodna, pa i suprotstavljena mišljenja po pitanju klasifikacije filmskih vrsta i rodova. Uvriježila se podjela, koju nalazimo, primjerice, i u temeljnim filmološkim referentnim djelima *Filmskoj enciklopediji*¹⁷ i *Filmskom leksikonu*¹⁸ na igrani, dokumentarni, propagandni,

¹³ Turković, Hrvoje. *Filmske vrste : nacrt filmske genologije*. // Republika (Zagreb. 1945) 47, 5/6(1991), 77-108.

¹⁴ Peterlić, Ante. Navedeno djelo Str. 232-241.

¹⁵ Turković, Hrvoje. *Nacrt filmske genologije*. Zagreb : Matica hrvatska, 2010. Str. 36-37.

¹⁶ Gilić, Nikica. *Filmska genologija i tipologija filmskog izlaganja : doktorska disertacija*. Zagreb, 2005. Str. 3-4.

¹⁷ *Filmska enciklopedija*. Str. 443.

¹⁸ *Filmski leksikon*. Str. 586-587.

obrazovni, animirani i eksperimentalni filmski rod. Gilić pak, u svojim knjigama *Filmske vrste i rodovi*¹⁹ te u već spomenutoj doktorskoj disertaciji, pozivajući se na svoga teorijskog predšasnika Antu Peterlića, obrađuje tek tri temeljna filmska roda: igrani, dokumentarni i eksperimentalni rod, te napominje da će televizija, animirani film i ostali mediji sa specifičnim repertoarom rodova, vrsta i žanrova ostati izvan granica njegove knjige.²⁰ Ovdje Gilić spominje i televiziju, preplitanje televizije i filma. Međutim, ovu problematiku ostavit ćemo ovom prigodom na strani, za neki budući rad, jer i filmološki gledano, kako sam Gilić ističe, bez obzira na produkcijske, recepcijske i stilske veze tih dvaju medija, posve je moguće kako pisanje njihove paralelne povijesti, tako i pisanje njihovih zasebnih povijesti.

U semantičkoj razradi pojmova predmetnog sustava *NSK* vođeno je računa o značaju filmološke klasifikacije, te o potrebi pronalaženja specifičnih sadržaja jer korisnika će ponekad zanimati sama opća teorija filmske klasifikacije, ponekad ga zanimaju različite filmske vrste, rodovi, a ponekad upravo pojedina filmska vrsta, rod, kategorija, te su u tome smislu oblikovane odrednice za svaki od takvih sadržaja koje su međusobno povezane semantičkim i logičkim vezama. Oblikovana je odrednica *filmske vrste i rodovi*, te su uz nju kao niži pojmovi vezani različiti filmski rodovi, vrste i kategorije koje su se pojavile kao sadržaji, teme knjižničnih publikacija. U *LCSH* nema uopće takve razrade, te se tek uz pojam – odrednicu *motion pictures* vezuju kao uži pojmovi sve moguće filmske vrste u najširem smislu riječi.

NSKPS (širi pojam → uži pojam)

Teorija filma → *Filmska genologija*
 → *Filmske vrste i rodovi*
 → *Filmski žanrovi*
 → *Filmski stilovi*

Filmske vrste i rodovi

→ *igrani film, dokumentarni film, animirani film, kratkometražni film, namjenski film, amaterski film, eksperimentalni film, nijemi film, zvučni film, filmski esej, nezavisni film, art film, crno-bijeli film, found footage film, žanrovski film*

¹⁹ Gilić, Nikica. *Filmske vrste i rodovi*. Zagreb : AGM, 2007. Str. 21. Dostupno i na: http://www.elektronickeknjige.com/gilic_nikica/filmske_vrste_i_rodovi/index.htm [citirano: 2014-01-30].

²⁰ Gilić, Nikica. *Filmska genologija i tipologija filmskog izlaganja*. Str. 59-60.

LCSH (širi pojam → uži pojam)

Motion pictures → *nonfiction films* → *documentary films* → *ethnographic films*

→ *western films* → *spaghetti westerns*

→ *short films*

→ *silent films*

Dokumentarni film je jedan od filmskih rodova koji obilježava težnja da se filmom svjedoči o perceptivno zatečenim zbivanjima koristeći se slikovnim i zvučnim mogućnostima filma. Za razliku od igranog filma, teži prikazivati zbiljska zbivanja, ona koja su se doista dogodila.²¹ Odrednica je oblikovana u oba predmetna sustava *NSK* i *LC*, ali pogledajmo logičke veze koje su uspostavljene među pojmovima.

NSKPS (širi pojam → uži pojam)

Filmske vrste i rodovi → **dokumentarni film** → *znanstvenopopularni film, etnografski film, filmske novosti*

LCSH (širi pojam → uži pojam)

Motion pictures → *nonfiction films* → **documentary films** → *ethnographic films*

U pretraživanju bibliografske baze *NSK*, korisnik će u pretraživanju, zahvaljujući uspostavljenim semantičkim i logičkim vezama, moći vrlo brzo pronaći sadržaje o teoriji filmskih vrsta, kao i o samim pojedinim filmskim vrstama, te podvrstama jer ga se sustavom uputnica vodi kroz razgranat i bogat filmološki temat, te s lakoćom može pronaći publikacije takvih sadržaja koje knjižnica posjeduje.

3. Filmski žanrovi. Filmski stilovi. Transrodovska preplitanja

Filmski žanr je naziv za skupinu filmova sličnog sadržaja, odnosno teme, a često i forme.²² Odrednica *filmski žanrovi* oblikovana je u oba predmetna sustava, međutim u *LCSH* ona je također vezana kao i sami pojedini filmski žanrovi za pojam-odrednicu *motion pictures* kao širi pojam.

NSKPS

Filmski žanrovi

(vidi i) : *filmska genealogija, filmske vrste i rodovi, filmski stilovi, filmske teme i motivi, igrani film*

²¹ Filmska enciklopedija. Str. 309-313.

²² Moan, Rafaela. Filmski žanrovi. Beograd : Clio, 2006. Str. 11-12.

(uži pojmovi) → *filmska komedija, špijunski film, film ceste, ratni film, fantastični film, film strave, kriminalistički film, znanstvenofantastični film, glazbeni film, vestern, pustolovni film, povijesni film, biografski film, filmska melodrama, pornografski film*

LCSH (širi pojam → uži pojam)

Motion pictures → *film genres*

Motion pictures → *western films*

Film genres (nema užih pojmova)

U LCSH sve vezano uz tematiku filmskih vrsta (u širem smislu riječi), ali i drugih raznih filmoloških sadržaja, vezano je uz samo jedan pojam-odrednicu *motion pictures*, što nema logičku utemeljenost, a i vrlo je nepregledno u pretraživanju.

U filmologiji je prisutna i problematika **transrodovskih preplitanja** prvenstveno na relaciji dokumentarni – igrani film, trend brisanja granice između dokumentarnih i igranih filmova. U igranom filmu sve češće prepoznajemo elemente dokumentarnog filma ili pak televizijske formate, elemente reality programa, na što najčešće nailazimo u mainstream filmskoj produkciji.²³ Tu je zanimljiv primjer jednoga novijeg žanra found footage filma, fenomena takozvanih “pronađenih snimki”, “pronađenog materijala”. Radi se o podžanru eksperimentalnog (ili avangardnog) filma u kome se od ranije snimljenog materijala pravi novi film. Djela koja pripadaju tom žanru najčešće su horori, ali im je temeljna odlika stvaranje dojma realističnosti. U suvremenoj vizualnoj kulturi i pojam amaterskog filma mijenja u tome smislu svoje uobičajeno značenje s pojavom video tehnologije i snimki, trendom snimanja filmova kamerom mobilnih telefona. Takvi radovi također izmiču razdiobi fikcionalno/nefikcionalno s obzirom na manjak estetskih oblikovnih postupaka kod izravnog reproduciranja stvarnosti.²⁴

Zato se razdioba u području filma na fikcionalni i nefikcionalni filmski žanr, koju još uvijek preferira LCSH sustav, pod kojom bi se onda dalje granali filmski žanrovi, čini sve manje upotrebljivom. Da ne ulazimo ovom prigodom u filozofske probleme današnjeg svijeta vizualne kulture u kojoj slika uvijek istovremeno i prikazuje i proizvodi naš realni svijet, a film je uvijek i umjetnost i dokument svog vremena. Rodna hibridizacija prisutna danas sve više ne

²³ Stanić, Saša; Boris Ružić. Fragment slike svijeta : kritička analiza suvremene filmske i medijske produkcije. Rijeka : Facultas, 2012. Str. 43-47.

²⁴ Stanić, Saša; Boris Ružić. Navedeno djelo. Str. 47-48.

treba ometati klasifikatora u njegovoj temeljnoj zadaći omogućivanja pronalazjenja određenih sadržaja. Time se metodološki rukovodimo u odabiru rješenja u našem radu koja nemaju značenje odabira određene teorijske paradigme, nego služe usustavljanju pojmova koji se nadaje najpraktičnijim.

Filmski stilovi označavaju splet crta koje određuju prepoznatljivu posebnost, individualnost i jedinstvenost neke filmske pojave.²⁵ U *LCSH* takva odrednica ne postoji. U *NSK* sustavu ona je oblikovana, jer se radi o kategoriji različitoj od filmskih rodova i vrsta, a i filmskih žanrova, a nerijetko se u filmskoj literaturi tematizara upravo filmski stil općenito ili neki od stilova. Pojedini filmski stilovi su logički kao njegovi užii pojmovi vezani za općii pojam *filmski stilovi*. Odrednice za filmske stilove i razdoblja u umjetnosti oblikuju se tako da se izrađuje složena predmetna odrednica u kojoj je vodeća oznaka naziv samoga stila, a u tematskoj dodatnoj oznaci izražava se o kojoj se umjetnosti radi : *ekspresionizam – film*.

U *LCSH* pojedini stilovi oblikovani su kao odrednica koja slijedi sintagmu "...in motion pictures" (*expressionism in motion pictures*). Za druge vrste umjetnosti koristi se nerijetko i obrazac u kojemu se naziv za vrstu umjetnosti stavlja kao kvalifikator u zagradi : *expressionism (music)*.

U slučaju kada neki umjetnički stil postoji isključivo u jednoj vrsti umjetnosti, izrađuje se jednostavna predmetna odrednica, naziv samoga stila i takva je praksa obiju knjižnica. Na primjer, u filmskoj umjetnosti : *film noir*.

NSK (širi pojam → užii pojam)

Filmski stilovi → *klasicizam – film, avangarda – film, modernizam – film, ekspresionizam – film, poetski realizam, film noir, postmoderna – film*

LCSH – nema odrednice *filmski stilovi*

(širi pojam → užii pojam)

Motion pictures → ***expressionism in motion pictures***

Motion pictures → *crime films* → ***film noire***

4. Filmske teme i motivi

Djela o filmskoj umjetnosti često obrađuju pojedinu temu ili motiv na filmu. Tu nema razlike u radu dvaju predmetnih sustava koje u ovom članku komparativno predstavljamo. Jedina je razlika što *LCSH* nema odrednicu *filmske teme i motivi*, nego u skladu s osnovnom razradom u kojoj se sve rješava tematskom dodatnom oznakom uz osnovni pojam *motion pictures*, za ove sadržaje

²⁵ Filmski leksikon. Str. 646.

koristi složenu oznaku *motion pictures – plots, themes. etc.* Tematska dodatna oznaka – *Teme i motivi* upotrebljava se uz osobna imena redatelja kada se analizira filmski izraz nekog redatelja u prikazu određene teme, te uz pojedine kinematografije.

Wenders, Wim – Teme i motivi

Američka kinematografija – Teme i motivi

Tematska dodatna oznaka – *Na filmu* upotrebljava se uz osobna imena, obitelji, korporativna tijela, zemlje, gradove itd., kršćanske denominacije, naslove svetih knjiga, za djela o tim osobama, obiteljima, organizacijama, mjestima i naslovima, kao filmskim likovima ili temama filma.

Commodus, Marcus Aurelius Antoninus – Na filmu

Dubrovnik – Na filmu

Njemačka – Povijest – 1933.-1945. – Na filmu

Kada su filmske teme opći pojmovi, oblikuje se odrednica pomoću modela: [...] na filmu

Putovanje na filmu

Žene na filmu

Vijetnamski rat (1961.-1975.) na filmu

5. “Film i ...”

Sadržaji u kojima se govori o vezi filma s drugim područjima djelovanja, disciplinama, strukama, ili pak fenomenima, izražavaju se oblikovanjem odrednice pomoću veznika “i”. U *LCSH* se radi na isti način i takvih primjera ima također mnogo.

Film i povijest

Psihoanaliza i film

Opera i film

U *NSK* nerijetko se upotrebljava u takvim i srodnim slučajevima složena oznaka, gdje se uz pojmove-odrednice *filmska umjetnost* i *kinematografija* dodaje dodatna tematska oznaka za određeno gledište ili aspekt. Kao neusvojeni pojam navodi se sintagma s veznikom “i”.

Filmska umjetnost – Politički aspekti (neusvojeni pojam: Film i politika)

[Odrednica okuplja sadržaje o odnosu filma i politike općenito. Za radove o kulturnoj politici vlasti prema filmu i o zakonodavstvu vezanom uz kinematografiju, vidi *Kinematografija i država*; za radove o političkoj tematici na filmu, vidi *Politika na filmu*.]

6. Filmski festivali

U filmskoj literaturi često se tematiziraju različiti filmski festivali, festivali igranog filma, ili drugih pojedinih filmskih rodova i vrsta. U takvim primjerima, ukoliko je u nekom djelu riječ o jednom filmskom festivalu, prema njegovom nazivu oblikuje se korporativna odrednica, ali i tematska složena oznaka gdje se uz opći pojam *filmski festivali* dodaju geografska i vremenska oznaka prema mjestu i vremenu održavanja festivala. Kada se radi o festivalu jednoga filmskog roda ili vrste, dodaje se i normirana složena oznaka, gdje se uz naziv filmske vrste dodaje i tematska oznaka *festivali*, te vremenska oznaka – vrijeme održavanja festivala.

Filmski festivali – Zagreb – 2010.-2020.

Dokumentarni film – Festivali – 2010.-2020.

Primjer:

Autor	Animafest Zagreb 2013.
Naslov	Svjetski festival animiranog filma (23 ;2013 ;Zagreb)
Predmet	Svjetski festival animiranog filma (23 ;2013 ;Zagreb) – Katalog
	Animirani film – Festivali – Zagreb – Katalog
	Filmski festivali – Zagreb – 2010.-2020. – Katalog

7. Filmsko djelo kao odrednica

Djela koja tematiziraju određeno filmsko djelo, predmetiziraju se tako da se oblikuje odrednica za naslov filma, a ukoliko već postoji film s istim naslovom, dodaje se razlikovni element – godina kada je film snimljen. Ukoliko naslov filma nije preveden na hrvatski jezik, ostavlja se njegov izvorni naslov. Izrađuje se i tematska oznaka s obzirom na kinematografiju o kojoj je riječ u djelu, s dodatnom oznakom za razdoblje u kojem je film snimljen, te oznaka za autora-redatelja filma. Filmsko djelo ima kolektivno autorstvo jer se autorima smatraju svi filmski umjetnici koji su sudjelovali u njegovom stvaranju. Ipak, uglavnom se redatelj nekog filmskog djela smatra njegovim najekspoziranijim autorom, te zato, a i zbog činjenice da se u takvim publikacijama u pravilu uvelike govori o kreaciji redatelja, njegovoj tehnici i postupcima, u predmetizaciji se za takva djela oblikuje i oznaka za autora – redatelja filma.

Primjer:

Naslov	Breathless : Jean-Luc Godard, director
Predmet	Godard, Jean-Luc
	Do posljednjeg daha (film)
	Francuska kinematografija – 1960. - 1970.

Razlika u odnosu na *LC* u ovom slučaju jest u tome što oni ne izrađuju tematsku oznaku, u ovom slučaju odrednicu *francuska kinematografija*. Premda se u sadržaju djela govori o individualnom pojmu, o jednom filmskom djelu, s obzirom da on pripada nekoj kinematografiji, oblikuje se i opći pojam kako bi se omogućilo i predmetno pretraživanje po pojedinim kinematografijama i pojedinim razdobljima. Ne radi se o okupljanju u klasičnom smislu riječi i u pravilu se u predmetnom označivanju ne ide na okupljanje, osim dogovorno u pojedinim slučajevima. Uvijek je korisno u predmetnoj obradi izraziti neki sadržaj na nekoliko načina, koristeći više odrednica, kao i različite vrste oznaka.

8. Filmska teorija

Djela iz filmske teorije (filmologije) predmetiziraju se tako da se koristi odrednica *teorija filma* kada se o njoj radi općenito u djelu, ili se daje neki povijesni pregled filmske teorije. Za pojedine filmološke teme oblikuju se zasebne tematske oznake.

Teorija filma – Povijest

Filmski prizor

Filmski jezik

Filmsko pripovijedanje

Predmetizacija sadržaja iz teorije filma u *LC* nema takvu složenu razradu, nego uglavnom koristi odrednicu *motion pictures*, kao jednostavnu i vrlo općenitu identifikaciju sadržaja. Pri tome ne razlikuju teoriju filma kao predmet djela od teorije filma kao sadržaja djela.

Primjer 1.

Autor	Turković, Hrvoje
Naslov	Teorija filma: prizor, montaža, tematizacija
Predmet (NSK)	Teorija filma
Predmet (LC)	Motion pictures – Aesthetics Cinematography Motion pictures – Production and direction

Primjer 2.

Autor	Bettetini, Gianfranco
Naslov	Film: jezik i pismo [Cinema: lingua e scrittura]
Predmet (NSK)	Filmski jezik Semiotika filma
Predmet (LC)	Motion pictures

Primjer 3.

Autor	Andrew, Dudley James
Naslov	The major film theories : an introduction
Predmet (NSK)	Teorija filma – Povijest
Predmet (LC)	Motion pictures – Aesthetics

Primjer 4.

Autor	Branigan, Edward
Naslov	Narrative comprehension and film
Predmet (NSK)	Pripovijedanje – Film Književnost i film Filmski scenarij
Predmet (LC)	Motion pictures and literature Narration (Rhetoric) Motion picture plays – History and criticism

Za radove u kojima se proučava fenomen filma s različitih specifičnih znanstveno-teorijskih gledišta, koristi se odgovarajuća složena odrednica, kao primjerice: *filmska umjetnost – filozofsko gledište*, *filmska umjetnost – psihološki aspekti*. Za radove u kojima se govori o pojedinim teorijskim školama i pravcima proučavanja filma, koristi se odgovarajuća jednostavna odrednica, na primjer: *feministička teorija filma*, *semiotika filma*.

Primjer 1.

Autor	Deleuze, Gilles
Naslov	Cinema 2: L'image – temps
Predmet (NSK)	Filmska umjetnost – Filozofsko gledište
Predmet (LC)	Motion pictures – Philosophy

Primjer 2.

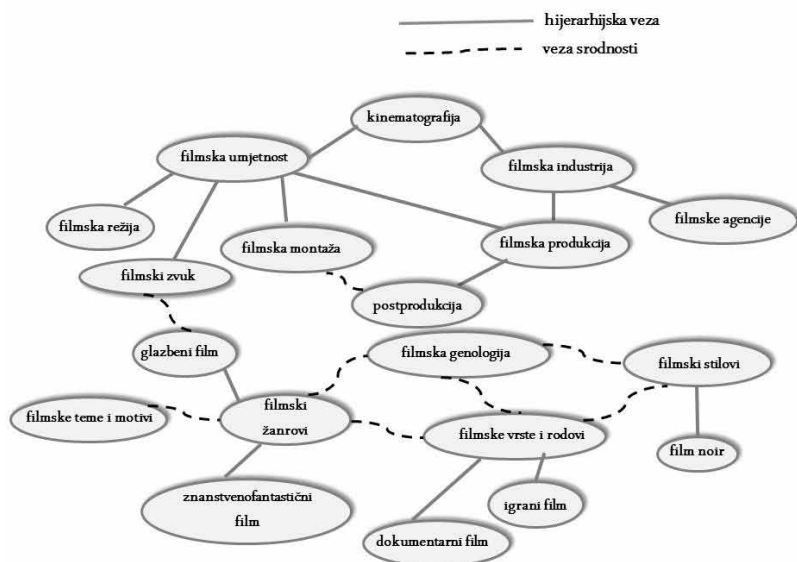
Autor	Buckland, Warren
Naslov	The cognitive semiotics of film
Predmet (NSK)	Semiotika filma
Predmet (LC)	Motion pictures – Philosophy

Zaključak

Komparativno predstavljanje dvaju sustava predmetnog označivanja *NSKPS* i *LCSH* omogućilo je iskazivanje osnovnih pitanja i nedoumica u predmetnom označivanju građe područja filmske umjetnosti i kinematografije. Sličnosti i razlike u rješenjima normativnih datoteka s preglednim zapisima predmetnih odrednica, kao i u bibliografskim zapisima i načinima predmetizacije pojedinih sadržaja, korespondiraju i uvelike proizlaze kako iz specifičnosti različitih jezika i različitih kultura tako i iz nedoumica i neslaganja filmskih teoretičara oko filmološke klasifikacije. Tradicija i kulturološke specifičnosti određene sredine uvjetuju razlike u sadržajnoj analizi, odabiru nazivlja i strukturiranju odrednica. Kao što i gledatelji filma u doživljaju i razumijevanju koriste kodove i klasifikacijske sustave svoje kulture, tako se i očekivanja i navike knjižničnih korisnika ponešto razlikuju s obzirom na jezik i kulturu kojoj pripadaju, bez obzira na globalizaciju, trend brisanja razlika

i kulturološko unificiranje svijeta. Filmski teoretičari i povjesničari također pripadaju određenim tradicijama i kulturnim krugovima. No, danas teorija filma sve više postaje anglofona disciplina, a engleski jezik svojim širenjem i ulogom globalnoga svjetskog jezika pridonosi jačanju teorijskog utjecaja iz engleskoga govornog područja. Takvi trendovi prisutni su i u međunarodnom knjižničarstvu, a LCSH sustav postaje prevladavajući orijentacijski model predmetnog označivanja, ne samo u našoj sredini. Kao i u filmskoj teoriji, tako i u knjižničarskoj praksi suočavamo se i s pokušajima vrlo nesustavne i površne klasifikacije filma koja se svodi na opreku fikcionalno/nefikcionalno i pitanje žanra, bez dubljeg uvida u različite razine klasifikacijskih skupina i podskupina. Problem prevodenja nazivlja predmetnih oznaka s engleskog jezika na materinski jezik također nije zanemariv.

Klasifikacija je uvijek i tumačenje, određena interpretacija sadržaja, te uz kulturološku i jezičnu, ona ima i svoju političku, etičku perspektivu. Zato je i u izgradnji sustava predmetnog označivanja najbolje tragati za onim rješenjima koja će postići primjerenu ravnotežu između nastojanja globalne unifikacije i očuvanja kulturoloških posebnosti.

[Vizualni prikaz dijela semantičke razrade pojmova područja filmske umjetnosti i kinematografije predmetnog sustava NSK (kreator: Ana Vukadin)]

LITERATURA

- Bordwell, David. O povijesti filmskoga stila. Zagreb : Hrvatski filmski savez, 2005.
- Filmska enciklopedija / [glavni urednik Ante Peterlić]. Zagreb : Jugoslavenski leksikografski zavod "Miroslav Krleža", 1986-1990.
- Filmski leksikon / [urednici Bruno Kragić, Nikica Gilić]. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2003. Dostupno i na: <http://film.lzmk.hr/> [citirano: 2014-01-28].
- Gilić, Nikica. Filmske vrste i rodovi. Zagreb : AGM, 2007. Str. 21. Dostupno i na: http://www.elektronickeknjige.com/gilic_nikica/filmske_vrste_i_rodovi/index.htm [citirano: 2014-01-30].
- Gilić, Nikica. Filmska genologija i tipologija filmskog izlaganja : doktorska disertacija. Zagreb, 2005.
- Library of Congress. Cataloging Policy and Support Office. Subject headings manual. Washington, D.C. : Library of Congress, Cataloging Distribution Service, 2008- . Dostupno na: <http://desktop.loc.gov> [citirano: 2014-01-20].
- Moan, Rafaela. Filmski žanrovi. Beograd : Clio, 2006.
- Peterlić, Ante. Osnove teorije filma. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2001.
- Rodica Virag, Maja. Montažerska čitanka dokumentarnog filma. Zagreb : vlast. nakl., 2012.
- Smjernice za izradbu predmetnih preglednih kataložnih jedinica i uputnica. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 1999.
- Smjernice za izradu preglednih kataložnih jedinica i uputnica. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1990.
- Stanić, Saša; Boris Ružić. Fragment slike svijeta : kritička analiza suvremene filmske i medijske produkcije. Rijeka : Facultas, 2012.
- Štrbac, Dušanka; Mirjana Vujić. Pravilnik za predmetni katalog. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2004.
- Turković, Hrvoje. Filmske vrste : nacrt filmske genologije. // Republika (Zagreb. 1945) 47, 5/6(1991).
- Turković, Hrvoje. Nacrt filmske genologije. Zagreb : Matica hrvatska, 2010.
- Turković, Hrvoje. Tipovi filmskih vrsta. // Hrvatski filmski ljetopis 12, 47(2006), 3-29, 183-185. Dostupno i na: <http://bs.scribd.com/doc/57535569/Tipovi-filmskih-vrsta> [citirano 2014-01-28].